

Hann gav tjóðini nýtt politiskt og andaligt flog

Á summarstevnu Javnaðarflokksins í Trongisvági hugleiddi Thomas Michael Smith um Petur Mohr Dam

Á jubileumsstevnu hjá Javnaðarflokkinum, sum varð hildin á Tvøroyri 14. Og 15. August, segði Thomas Michael Smith hetta um P. M. Dam

Inngangur

Tað er so ómetaliga nógv at siga um Petur Mohr Dam.

Tað, sum eg fyrst og fremst havi hug at minnst hann fyrri í dag, er hann sum pápa fyrri síni egnu børn, og hansara góðsku ímóti teirra systkinabørnum. Sjálvur helt eg hann vera bestan við meg av øllum, men nú skal tað ikki undra, um hvør í sínum lagi hevur havt hesa somu kensluna, tí tey, hann tosaði við, høvdu øll líka stórt menniskjaviðrið, og vórðu tikin í álvára.

Mangan á ein skemtiligan og elskuligan hátt eisini.

Tað, sum serliga hevur fest seg í minnið, eru tey mongu leygarkvöldini, eg var úti hjá teimum. Tær lærandi samtalar rúndan um køksborðið.

Hóast hann hevði nógv um at vera, so hevði hann altíð tíð til at tosa við okkum børn og ungu. Hann hevði eisini tíð til at lurta. Eg hoyri fyrri mær enn skrivimaskinuna úttar úr køkinum inn í kamarið, har eg mangan svav leygarnæurnar hjá teimum.

Tað var so trygt at vita, at hann hevði hundavaktina meðan vit høvdu frivakt. Sunnumorgum vaknaði man við, at skrivimaskinan langt, langt burturi frá, nærkaðist við síni vælkendu

tikkan. Og so morgundrekkad við trumfakøku aftur við, sum hann bar okkum, og so væl unti okkum tann styrkjandi náttarsvøvnin, sum vit varliga blivu vakt úr.

Sum øll vita, so var hann ein skrivandi maður, og tað vóru ikki bara politiskar tankar, hann festi á blað, men eisini nógvar finar og hugtakandi og hugvekjandi yrkingar - bæði um náttúruna og um kærleika - ja um lívið alt.

Men tað, sum hann brendi fyrri - ja tað, sum lív hansara mest snúðið seg um var næstrakleiki og solidaritetur ímillum okkum menniskjur.

Tað er hann kendur fyrri av hvørjum mansbarni í Føroyum og úttan fyrri Føroyar við.

Hansara mongu talur bæði á Løgtingi og í Fólkatíngi eru víðgítarar og respektarar - og avgjørt ikki minni av hansara andstøðufólki. Vit hoyra enn í dag fólk úr øllum flokkum siga: Petur Mohr Dam var ein stór persónligheit.

Havi valt at byrja við einum kristilgum sangi yrktur í 1920, helst meðan Dam var sjúkur av tí, tey tá nevndu tuberklis í ryggnum ella spondilitis. Hetta forðaði honum at taka við starvi sum lærari beinanvegin, hann hevði fingið lærarapróg.

Yrkingin eitur »Um mær tykir tungt at stríða« Sídani ein náttúru- og kærleikslýsing íð nevnist »Á Sumbiarholmi«

Tað sum upptók Petur

- Tað er mín sannføring, at føroyska tjóðin hevði eitt nógv dyggari og frælsari flog tá P. M. Dam legði árar inn enn aðrenn hann fór undir lívsverk sítt. Hann - fram um aðrar - gav henni nýtt politiskt og andaligt flog, segði Thomas Michael Smith m. a.

Mohr Dam eina mest í hansara vaksandi politiska virksemi seinnu helvt av tjúgunum og tríatiárinum var frælsigeran av hini stóri arbeiðandi fjøldini og at biða hana skina á, hvat kundi metast sum veruligt frælsi andaliga, figgarliga, socialt og tjóðskaparliga, móttvegis einum fólkskum frælsi, har fosturlandskensla og móðurmálsalskur beint øvugt av tí, sum liggur í orðunum vóru amboð í trælkan og ómynduggeran av stríðandi fjøldini, sum framvegis skuldi arbeiða fyrri vælferðini hjá einum fámánaveldi.

Tað er ógjörlikt at lýsa breiddina í teiri samfelagsviðgerð og analysu, sum Petur Mohr Dam í skrift og talu alt sítt lív virkaði við. Hartil er spektrið ov vítt. Havi tí valt tvær greinir við sama evni, nevniliga hugtakinum »Frælsi«! Tær eru skrivaðar við 30 ára millumbili, men út frá hvør síni fortreyt. Onnur mest lýsandi munin á frælsi undir sosialistiskari skipan og so kapitalistiskari. Hin skrivað tá nýggi stjórnarskipan hevði verið roynd í eini 15 ár og grundgevrur hví Dam heldur, at sjálvsavgerðarrætturin kann veruliga verða stórri í samvinnu, heldur enn tá ein stendur einsamallur. Her eru tí ávísar endurtøkur.

Nókur fá brot úr hugleiðingum um »Hitt falsa og hitt sanna frælsi« sum hann skrivaði í 1933/34

Frælsi Hitt falsa og hitt sanna frælsi.

»Ikki hvør og ein, ið róp-ar Harri, Harri, skal ognast ríkið Guds!« Tað ræður um at gera mun ímillum hitt sanna og falsa.

Frælsi! Man nakað orð hava slíkan vakran og heilagan klang sum tað? Valla! Tilíkan klang eigur tað, slíka makt hevur tað yvir sál og sinni, at tá ið alt raplar og brotnar í stríðnum, er tað einasta merki, ið mana kann fram hina sigrandi kraftina. Hetta veit eisini yvirgangskroppurin - og hóast hann hatar hin sanna lívgvendi týðningin av hesum orði, aftur hann seg onga løtu við at nýta tað, nýta ta rúnandi kraftina, ið tað goymir í sær, til at fremja harðræðis og trældoms atlan sína.

O, frælsi, hvørja misgerðir eru ikki gjørdar í navni tínum, segði Madame Roland á sinni. Hesi orð

hóska ídag eins og tey hava hóskað gjøgnum øldirnar, ið fóru.

Við frælsismerkinum í »húnar hátt«, í tess navni, við tess giglandi kraft lögdu maktgirndir keisarar, kongar og fúrstar í stríð hvør móti øðrum. Teir vóru »úlv-ar í roði« móti fólkinum, ið teir við koldum blóði leiddu út á eggina - og stútaði tað oman í navni frælsisins, í dýpið, í lívsins myrkur og daprastu ólukk: morð, hat, ur, svøltur, sorg og sít og svárasta vesaldóm.

Tað er ikki bert teir, ið stríðast við kanónum, gasbumbum og øðrum djævulskap, ið hevja hitt falsa frælsismerki í húna hátt. Peningafúrstavaldið er ikki minni ósmæði í nýtsluni av hesum heilaga merki, tá ið arbeiðarin, hin stóra fjøldin, skal nektast, trækast og kroystast til jarðar. »Hin persónliga friheitin at gera og vera eins og ein sjálvur vil í handli og framleiðslu er ókronkilig« rópa teir. »Eingin hevur rætt til at seta mark fyrri útnýtsluni av arbeiðsmegini. Rætturin til ágóða, veri so stórur hann vil, má ikki skerjast. Her hevur eingin rætt til at leggja uppi við lógum, samtøkum og reglum, ið nerva hina persónliga friheitina o.s.fr.« er tala, »frælsis-læra« og krav peningavaldsins. Hetta »frælsisherrópið« hevur - so lógid tað ljóð-ar - rúna - og trølbundið mannahugsanina, hóast tað av sonnum hevur verið og er hin reini trældómur fyrri fólki, ta stóru arbeiðandi fjøldina. Ja, tað eru tíðarskeið í søguni, tá ið henda falsa »frælsistala« hevur heilt og als valdað samfelaginum, verið ókronkilig. Vit kunnu vísa á tíðarskeið í t.d. Englands socialu søgu, tá ið hetta »frælsisrópið« var ein »dogma«, ein læra, ið var ferd út í lívsins ystu æsir. Men ongantíð hevur hins enski arbeiðarin verið so langt komin niður undir sum tá: Ongar hjálpandi samtøkur, fakfeløg; tey vóru noktað! Hvør einstaklingur skuldi eiga tað »persónliga friheitina« at selja sína arbeiðskraft sum honum sjálvum lýsti: Henda »persónliga friheitin« segði tað sama sum, at hann var noyddur at lata sína arbeiðsmegi fyrri tað honum var boðið. Gjörði hann ikki tað, vóru tað túsdur aðrir, ið fegnir tóku við. Henda sermerktu av peningafúrstinum prisaða »friheit« gav arbeiðarunum »fritt val« ímillum at taka við trælakorum ella at svøлта í hel - social forsgvur av sjálvandi ikki talan um! Hvør einstaklingur skuldi hava »friheitina« - at bjarga sær sjálvum! Lønin var á svøltningamarkinum. Konurnar og børnini máttu arbeiða við í fabrikkunum, niðri í minunum. Tað hendi mangan, at móðurin bæði barnið í heim við síðuna av maskinuni, sum hon ikki tordi at fara frá, um hon ikki skuldi missa plássid. Hvussu nógv liv myndast ikki her!

Tað er henda »persón-

Nógv fólk vóru og lýddu á hugleiðingarnar í høllini í Trongisvágs skúla

